

УДК 930.1[323.29](477),,1945/1967»

КРАЙНІК Р. М.

м. Миколаїв

КОМСОМОЛЬСЬКЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ПОВОЄННОГО ЧАСУ: РАДЯНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ

Аналізується радянська історіографія впливу вітчизняних комсомольських організацій на виховний процес в українських закладах освіти після закінчення Другої світової війни.

Ключові слова: комсомольська організація, школа, університет, виховання, історіографія.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сучасної української історичної науки є науковий аналіз складних та суперечливих процесів радянської доби, пов'язаних з грубим втручанням правлячої Комуністичної партії та численних комсомольських організацій у освітній процес повоєнної України.

Ідеологи та історики радянської доби в своїх працях намагалися всіляко популяризувати радянську владу, викривлюючи на свій лад події та явища, намагалися зомбувати українське суспільство не популярними ідеями марксизму-ленінізму.

Заслуговує на увагу те, що під час відбудови народного господарства, в тому числі закладів освіти після визволення території України від німецько-фашистських загарбників, комсомольські організації, через заклади освіти ідеологічно обґрунтовували слухачам необхідність активного впровадження процесів радянзації, особливо на західноукраїнських землях, так як прихильників нововведень радянської влади на Західній Україні було небагато.

Виклад основного матеріалу. Задля вирішення цих життєво необхідних для радянської влади завдань, обов'язковою стала належна підготовка партійних та комсомольських кадрів. Свідченням цього є те, що в навчальних закладах республіки швидко налагоджується діяльність численних комсомольських організацій, які стали невід'ємним елементом освітньої системи держави.

З врахуванням широкої пропагандистської роботи з популяризації діяльності ідейної молоді, в повоєнній історіографії висвітлюється діяльність комсомольських організацій у контексті ефективної виховної роботи. Очевидно, що першими з'являються численні газетні публікації, які обґрунтовують необхідність

розгортання широкої виховної роботи комсомольськими організаціями для будівництва комунізму в державі.

Привертає увагу газета, що являлася офіційним органом ЦК ЛКСМУ «Молодь України». На її шпальтах публікуються статті, які закликають до розширення практики ідеологічного виховання молоді комсомольськими організаціями. Газета обґрунтовує доцільність відкриття нових комсомольських осередків у вищих навчальних закладах України для утвердження радянської влади, особливо на західноукраїнських землях у повоєнний час [1].

В розлогі статті «Робота комсомольської та піонерської організації в школі», автор С. Літвінов, доводить, що великою популярністю серед учнів українських загальноосвітніх шкіл користувалися піонерські та комсомольські організації [2]. Автор статті, в дусі радянських часів, виключно з позитивної точки зору, охарактеризував безперечний вплив організацій на виховання майбутніх патріотів-комуністів, виокремивши правильну послідовність ідеологічного наступу на суспільство, через піонерську організацію до комсомолу.

В наступному 1947 р., публікуються статті, які продовжують висвітлювати позитивний вплив комсомольської організації на патріотичне виховання студентів. Автори ідеологічних публікацій М. Песляк та А. Копиленко не шкодували добрих слів на адресу партії та власне комсомольських організацій, доводячи їх провідну роль у виховному процесі в закладах освіти [3]. Згадується про комсомольське піклування над знедоленими війною людьми, чим подавався приклад для наслідування всій українській молоді.

Викликають безперечний науковий інтерес документальні відомості про роботу ком-

сомольських організацій республіки, які були широко розтиражовані в засобах масової інформації. Так, у другому номері газети «Радянська школа» за 1949 р., опублікований текст резолюції XI з'їзду ВЛКСМ «Про роботу комсомолу в школі» [4].

Її зміст зводиться до необхідності посилення виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах через розширення сфери діяльності комсомольських організацій, збільшення їх чисельності, в першу чергу на західноукраїнських землях за рахунок залучення до організації місцевої молоді. Резолюція не обійшла стороною питання жорсткої комсомольської дисципліни.

Спираючись на курс керівництва держави, намагаючись збільшити ідеологічний тиск на українське студентство, з'являлися матеріали про необхідність піднесення ролі комсомольських організацій у вищих навчальних закладах та прирівнювати їх до адміністрації [5].

Розглядалися питання збільшення контролю комсомольцями студентського життя. Фактично підносилися роль комсомольських груп, які протиставлялися студентському загалу у вищих навчальних закладах. Робилися спроби ідеалізувати постать комсомольця. Насправді йшлося про подальше обґрунтування не популярних заходів тотального втручання комсомольських організацій у особисте життя української молоді.

Підтвердженням високого наукового інтересу до характеристики ролі комсомольських організацій у виховному процесі слугує дисертаційне дослідження З. Сільченка «Борьба КПСС за организационно-политическое укрепление комсомольских организаций западных областей Украины и повышение их роли в деле коммунистического воспитания молодежи 1946–1950 гг.» захищене в 1954 р. [6].

Науковець обґрунтував керівну роль Комуністичної партії Радянського Союзу в процесі відновлення діяльності комсомолу на західноукраїнських землях у повоєнний час. Автор дисертаційного дослідження безапеляційно доводить необхідність посилення комуністичного виховання через удосконалення роботи комсомолу. Наукова цінність дисертації є не високою, через відсутність широкої джерельної бази та не прихований пропагандистський характер змісту.

Помітні кризові явища в політичному житті держави призводять до пошуків різного роду методів удосконалення тактики ідеологічного виховання молоді. Тому радянська історіографія весь час доповнюється новими настановами партії. 27 лютого 1957 р. «Справочник партийного работника» публікує постанову «Об улучшении идейно-воспитательной работы комсомольских организаций среди комсомольцев и молодежи» [7].

В брошурі не лише офіційно закріплена теза про необхідність суттєвого поліпшення виховної роботи комсомольськими організаціями, через збільшення тиску на молодь, а й дана пряма вказівка партійним робітникам щодо необхідності популяризації діяльності комсомолу для збільшення чисельності організації та розширення її мережі.

Більше відомостей з історіографії впливу комсомольських організацій на освітній процес, знаходимо в опублікованій постанові ЦК ВЛКСМ України, від 19 липня 1959 р. «О задачах комсомольских организаций Украины по улучшению воспитательной и массово-политической работы среди молодежи республики в свете решений XXI съезда КПСС» [8].

Зрозуміло, що черговий з'їзд КПРС, поставив чергові завдання перед комсомольськими організаціями республіки, які стосуються збільшення ефективності їх діяльності.

Зважаючи на відкриті заклики партії щодо удосконалення методів виховання молоді, подібна проблема розкрита в статті Є. Сафонові [9].

Дослідниця, за результатами своєї праці, дійшла висновків, що лише розгалужена мережа партійних, комсомольських організацій, які б ідеологічно впливали на всі сфери суспільно-політичного життя і в першу чергу на освітню галузь, допомогла б створити міцну радянську державу. При цьому, на думку Є. Сафонові, головним ініціатором перевиховання західноукраїнського населення повинні стати комсомольські організації, які мають ефективно працювати у вітчизняних закладах освіти.

Зважаючи на подібні тенденції всієї повоєнної радянської історіографії, за короткий проміжок часу ініціатива виховання молоді переходить до комсомольських організацій. Про це йдеться у публікації Н. Клепач [10].

В науковій статті автором вже не обґрунтовується необхідність збільшення методів впливу на молодь, а доводиться необхідність злагодженої та чітко спланованої централізованої роботи комсомольських організацій підконтрольним районним комітетам комсомолу, які, в свою чергу, мають чітко виконувати вказівки керівництва республіканської комсомольської організації.

Значну увагу на боротьбу комсомольських організацій з буржуазною ідеологією звернув Н. Ростов [11]. Ідеолог комсомольського руху вважав за необхідне виховувати молодь ізольовано від досягнень світової культури, так як в ній нібито містяться елементи ворожої буржуазної пропаганди.

Хоч об'єктом дослідження праці І. Богодиста не стала роль комсомольського виховання у закладах освіти, однак певну увагу вихованню «нової» західноукраїнської інтелігенції після закінчення Великої Вітчизняної війни історик приділяє через необхідність обґрунтування комсомольськими організаціями правильності радянських процесів [12, с. 140–143].

Радянський дослідник В. Маланчук акцентує увагу на ключовій ролі партійних організацій у процесі виховання інтелігенції через заклади освіти [13, с. 317–323].

Ідеалізуючи компартійну систему, історик приділяє увагу різноманіттю семінарських занять. Високо оцінює діяльність політичних гуртків, вечірніх університетів марксизму-ленінізму, комсомольських організацій, які поліпшили систему радянської освіти та зробили її, на думку В. Маланчука, найліпшою в світі.

Заслуговеє на увагу те, що під час відбудови народного господарства після Великої Вітчизняної війни, комсомольські організації, через заклади освіти, ідеологічно обґрунтовували слухачам необхідність впровадження процесів радянзації, так як прихильників нововведень радянської влади на Західній Україні було небагато.

Задля вирішення життєво необхідних для радянської влади завдань необхідною була підготовка партійних та комсомольських кадрів і цій проблематиці присвячена публікація А. Зубаня [14, с. 113–115]. Зокрема дослідник розглядає діяльність шкільних партійних ор-

ганізацій західноукраїнського регіону й акцентує увагу на необхідності ретельного контролю над піонерськими дружинами, комсомольськими організаціями у школах, так як у їхній роботі можуть міститись елементи націоналізму.

Висновки. Таким чином, радянська історіографія переповнена різноманітними відомостями щодо впливу комсомольських організацій на українські заклади освіти. Очевидним є те, що всі без виключення наявні радянські праці, висвітлювали офіційну позицію держави, а відтак виключно з позитивного боку багаточисленні втручання у навчально-виховний процес партійних органів. При цьому, нехтувалися основні права та свободи української молоді. Недемократичні підходи влади до виховання учнів та студентів призвели до тяжких наслідків, а саме руйнації демократичного світогляду громадян, покірності перед тоталітарною владою.

Завданням подальших наукових характеристик піднятої проблеми повинне стати об'єктивне дослідження впливу комсомольських, партійних організацій на радянське суспільство, спростовуючи на очевидних фактах неправдиву масову радянську пропаганду.

Список використаних джерел

1. Комсомольська група у вищому навчальному закладі // Молодь України. — 1945. — 27 лютого. — С. 2–3.; Михайлов М. Про деякі питання роботи комсомолу України / М. Михайлов // Молодь України. — 1946. — 27 квітня. — С. 1.
2. Літвінов С. А. Робота комсомольської та піонерської організації в школі / С. А. Літвінов // Радянська школа та організація її роботи. — К. : Радянська школа, 1946. — С. 144–158.
3. Песляк М. О некоторых вопросах работы комсомольских организаций вузов / М. О. Песляк // Советский студент. — 1947. — № 1. — С. 14–15.; Копиленко А. Комсомольская забота / А. Копиленко // Сталинское племя. — 1947. — 25 февраля. — № 40. — С. 3–4.
4. Резолюція XI з'їзду ВЛКСМ „Про роботу комсомолу в школі» // Радянська школа. — № 2. — березень-квітень 1949. — С. 6–11.
5. Підносити роль комсомольських груп у вузах // Молодь України. — 1950. — 8 січня. — С. 1.; О работе комсомольских организаций высших учебных заведений. Постановление IX пленума ЦК ВЛКСМ. — М. : Изд. ЦК ВЛКСМ Молодая гвардия, 1952. — 8 с.
6. Сильченко З. И. Борьба КПСС за организационно-политическое укрепление комсомольских организаций западных областей Украины и повышение их роли в деле коммунистического воспитания молодежи 1946–1950 гг. : автореф. дис... на соискание науч. степени канд. ист. наук : спец. 07. 00. 01 «История Украины» / З. И. Сильченко — К., 1954. — 29 с.
7. Об улучшении идейно-воспитательной работы комсомольских организаций среди комсомоль-

- цев и молодежи. Постановление VII Пленума ЦК ВЛКСМ 27 февраля 1957 г. // Справочник партийного работника. — Выпуск 1. — 602 с.
8. О задачах комсомольских организаций Украины по улучшению воспитательной и массово-политической работы среди молодежи республики в свете решений XXI съезда КПСС. Постановление ЦК ВЛКСМ Украины 19 июля 1959 г. // Сталинское племя. — 6 августа 1959. — С. 4—6.
 9. Сафонова Е. В. Підготовка і марксистсько-ленінське виховання партійно-радянських кадрів у визволених районах України / Е. В. Сафонова // Наукові праці з історії КПРС. — Вип. 3—4, К., 1965. — С. 48—53.
 10. Клепач Н. Райком комсомола и воспитание молодежи / Н. Клепач // Молодой коммунист. — 1961. — № 12. — С. 12—18.
 11. Ростов Н. Битая карта (попытки идеол. диверсий буржуазной пропаганды и задачи комсомольских организаций в идеологическом воспитании молодежи) / Н. Ростов // Молодой коммунист. — 1963. — № 11. — С. 9—14.
 12. Богодист І. П. Соціалістичне будівництво в західних областях УРСР (1945–1959 рр.) / І. П. Богодист. — К. : Вид-во Київського ун-ту, 1961. — 176 с.
 13. Маланчук В. Ю. Торжество ленинської національної політики / В. Ю. Маланчук. — Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1962. — 696 с.
 14. Зубань О. К. Боротьба Комуністичної партії України за розвиток народної освіти і підготовку кадрів для народного господарства (1945–1952) / О. К. Зубань. — Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1967. — 232 с.

КРАЙНИК Р. Н.

г. Николаев

КОМСОМОЛЬСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В УКРАИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ ПОСЛЕВОЕННОГО ВРЕМЕНИ: СОВЕТСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ

Анализируется советская историография влияния отечественных комсомольских организаций на воспитательный процесс в украинских учебных заведениях после окончания Второй мировой войны.

Ключевые слова: комсомольская организация, школа, университет, воспитание, историография.

KRAYNIK R. M.

Mykolaiv

KOMSOMOL EDUCATION IN UKRAINIAN OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS AFTER THE WAR: SOVIET HISTORIOGRAPHY

The problems of modern Ukrainian history associated with the scientific analysis of complex and contradictory processes of the Soviet period, gross interference of the ruling Communist Party and Komsomol organizations in numerous educational process of post-war Ukraine.

Key words: Komsomolskaya organization, school, university, education, historiography.

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2014

УДК 930.1(477)»1941-1944»

НЕФЬОДОВ Д. В.

м. Миколаїв

РУХ ОПОРУ В ПІВДЕННІЙ УКРАЇНІ (1941–1944 рр.) В РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 50-х – 60-х рр.

В статті досліджується радянська історіографія руху Опору в Південній Україні в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1944 рр.) крізь призму аналізу праць другої половини 50-х – 60-х рр.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, рух Опору, радянська історіографія, «відлига», історіографічне джерело.

Постановка проблеми. Смерть Й. Сталіна, фактичний переворот в партійній верхівці та, як наслідок, прихід до влади М. Хрущова суттєво вплинули на подальший розвиток першої країни Рад. Основними характерними рисами другої половини 50-х – 60-х років стали так звана «відлига» та часткова демократизація. Знаковим в цьому відношенні став загальновідомий XX з'їзд партії, а саме події, які відбулись в останній день роботи з'їзду 25

лютого 1956 р. на ранковому засіданні. В цей день М. Хрущов виступив із закритою доповіддю «Про культ особи та його наслідки» яка й дала поштовх для деякої лібералізації та демократизації всіх сторін суспільно-політичного життя. Вітчизняна історична наука виявилась особливо чутливою до цих змін, що визначилось в розумінні радянськими істориками необхідності глибоких оновлень та зрушень.